

HANS EYSENCK'İN KİŞİLİK KURAMI KAPSAMINDA ANDY WARHOL'UN KİŞİLİK TANIMI¹

Doç. Dr. Mutluhan TAŐ²

Ömer ÖZPEK³

ÖZ

İnsan kişiliği, geçmişten günümüze araştırmaçıların merakını canlı tutan bir konu olmuştur. Kişilikle alakalı farklı görüş ve teoriler öne sürülmüş, her biri kişiliği kendi bakış açısıyla irdeleyip yorumlayan pek çok kuram ortaya çıkmıştır. Söz konusu kuramlardan Hans Eysenck'in Biyoloji Temelli Faktör Analitik Ayırıcı Özellik Kuramı ile Andy Warhol'un kişiliğini tanımlamak bu çalışmanın amacıdır. Newyork'ta ünlü bir illüstratör olana dek Andrew Warhola ismiyle tanınan Andy Warhol, yaşadığı dönemin sosyal, ekonomik, kültürel yapılarından etkilenmiş ve bu yapıları etkilemiş; aynı zamanda film yapımcılığından yazarlığa, tasarımcılıktan ressamlığa birçok sahada verdiği eserler, eserlerde işlediği tema, kullandığı kendine özgü yöntem, teknik ve eserleri aracılığıyla endüstri ve beraberinde oluşan tüketim toplumuna getirdiği alaycı, ironik ve eleştirel yorumlarla adından sıkça söz ettirmiş bir sanat insanıdır. Warhol, öz olarak "Sanat herkes için aynıdır." şeklinde bir düşünceye sahip olup bu düşünceyi eserlerine de yansıtmış, sanat ile halk arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmak istemiştir. Bunların yanında kaza, suikast, intihar, ölüm gibi yıkıcı temaları önemsizleştirmek için eserlerine taşımış, kapitalist üretime tepki koymak adına pek çok insana göre sanat eseri olamayacak nesnelere, metalaştırmaya eleştiri adına dönemin popüler isimlerini, ünlü ressamların tablolarını teknik anlamda seri üretime sokmuş, hatta Leonardo Da Vinci, Sandro Botticelli, Raphael gibi ünlü isimlerin *Mona Lisa*, *Son Akşam Yemeği*, *Venus'ün Doğuşu*, *Sistine Madonna* ve benzeri tablolarına yaptığı göndermeler ile sanat tarihinin yüceltilmiş mitlerini dahi alaycı bir tavırla sıradanlaştırmaya çalışmıştır. Böylesi bir sanat insanının kişiliğini oluşturan dinamiklerin araştırılması çabasıyla çalışma kapsamında, nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak otobiyografi ve biyografisinden yapılan çıkarımlarla Warhol'un kişilik tanımı yapılmıştır.

Warhol'un kişilik özelliklerinden hareketle Hans Eysenck'in kuramındaki içe dönüklük – dışadönüklük, nevrotizm – duygusal kararlılık ve psikotizm – süperego gücü uçlarındaki konumu yönüyle irdelenmesi çalışmanın *Bulgular ve Yorum* bölümünü oluşturmuştur. Bulgular ışığında Warhol'un kişilik tanımının yapılmasıyla çalışma sonlandırılmıştır. Bu çalışma, sunduğu yöntemle gelecekte tek tek sanatçıların kişilik tanımının yapılmasıyla ait oldukları grupların karakteristik özelliklerine dönük tümevarımlar yapmaya imkan sağlama potansiyeli bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Hans Eysenck, Andy Warhol, Kişilik Tanımı.

THE DEFINITION OF PERSONALITY OF ANDY WARHOL WITHIN THE SCOPE OF PERSONALITY HYPOTHESIS OF HANS EYSENCK

ABSTRACT

Human personality, has become a topic which keeps alive wander of researchers from past to present. It has been mooted various views and theories about personality. It has come many hypothesis of factor analytic distinctive feature with biology fundamental and personality of Andy Warhol is the aim of this study. Andy Warhol, who is known as Andrew Warhole, has got impressed and has impressed from social, economic and cultural structure of the period that he has lived; till becoming a famous illustrator in New York; also, he is a man of the art which has been made mention of his name with critical, ironic and snidely comments that he brings to consumerist society which occurs with works of him and theme which he tackles at his works and via his specific approach, technique and works on many fields which are from designer to painter and from

¹ Bu makale, 27-29 Nisan 2019 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD V. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü.

³ Selçuk Üniversitesi, Mevlana ve Mevlevilik Araştırmaları Enstitüsü.

filmmaker to writer. Warhol has wanted to resolve the distance between art and public as an essence by saying “Art is same for anyone.” and has reflected this idea to his works as well. Besides these, to make the destructive themes unimportant like crash, assassination, suicide, death, he has transferred to his works, he has made go into mass production technically the paints of famous painters, the popular names of the era on behalf of criticism to commodify and the objects which can not be as a work art according to many people on behalf of putting reaction against capitalist production. Even, he has tried to make ordinary emblazoned myths of art history as well with references that famous people like Leonardo da Vinci, Sandro Botticelli, Raphael has made *Mona Lisa*, *Son Akşam Yemeği*, *Venüs’ün Doğuşu*, *Sistine Madonna* and so on, with an acrimonious manner. With the aim of study, it has been made definition of personality of Warhol with inferences from his biography and autobiography by being utilized from methods of qualitative research.

By looking at characteristics of personality of Warhol that introversion-extroversion, neuroticism-sensual stability and psychoticism-superego power have been scrutinized in terms of position in the en, has formed the part of findings and comments of the study. In consideration of findings, the study has been finished by being defined personality of Warhol. This study has a place in terms of potential giving chance to make inductives aimed of characteristic features of groups that they are in with method that it submits, with being made of definition of artists one by one in the future.

Keywords: Personality, Hans Eysenck, Andy Warhol, Definition of Personality.

1. GİRİŞ

Kişilik konusunda kafa yoran pek çok araştırmacı, bu kavrama ilişkin çeşitli tanımlamalar yapmışlardır. Yapılan literatür taramasında karşılaşılan pek çok tanımdan bir tanesinde Cüceloğlu (2011: 404) kişiliği “bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir.” şeklinde tanımlarken başka bir kaynakta Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2014: 3)’nın konuya ilişkin açıklaması; “Kişiliği ‘bireyi diğerlerinden ayıran, bireye özgü tutarlı ve yapılaşmış özellikler bütünü’ olarak tanımlamak mümkündür.” biçimindedir. Atkinson, R. L. Smith, E. E. Hoeksema, S. N. Fredrickson, B. Loftus, G. R. (2012: 454), tanımlarında “Kişilik, bir kişinin fiziksel ve sosyal ortamıyla etkileşme biçimini tanımlayan düşünce, duygu ve davranışın ayırt edici ve karakteristik örüntüleri olarak tanımlanabilir” derken Gerrig ve Zimbardo (2012: 407) isimli iki araştırmacının eserinde “Psikologlar kişiliği birçok şekilde tanımlarlar, ancak bu tanımların hepsinde ortak olan iki temel kavram mevcuttur: *eşsizlik ve davranışın ayırt edici düzenleri*. Bizse kişiliği farklı durumlar ve zamanlarda bireyin ayırt edici davranış düzenlerini etkileyen, karmaşık psikolojik nitelikler bütünü olarak tanımlıyoruz” şeklinde bir bakış hakimdir. Kişilikle alakalı daha pek çok görüş vardır. Öyle ki Allport’un gerçekleştirdiği bir literatür taramasında elliye yakın kişilik tanımıyla karşılaştığı bilinmektedir. Bu noktada “*Neden kişiliği tanımlamaya ihtiyaç duyulmaktadır, onun yapısını belirleme ya da ona ilişkin çerçeveler çizmenin ne gibi faydaları vardır?*” gibi soruların gündeme getirilmesi yerinde olacaktır. “*Normallik ölçüsünde yer alan ve bu ölçüden sapmış bireylerin aralarındaki farklılığa sebep olan faktörlerin tespitine sağlayacağı katkı*” , “*İnsanların çeşitli olay ve durumlar karşısında sergileyebilecekleri benzer tepki ve davranışların yordanabilme isteğine cevap sunma*” ya da bu çalışmadaki gibi “*Toplum ve dönemleri derinden etkileyen insanların kişilik dinamiklerini belirleme amacına erişim*” ise sözü edilen sorulara verilebilecek cevaplardan yalnızca birkaçıdır. Sözü edildiği gibi; yaşadığı dönemin şekillenmesine etki eden, ülkesinde hatta Avrupa’da yaşayan çoğu insanın yaşam ve sanata bakış açısını değiştiren Andy Warhol’un, kişilik dinamiklerinin belirlenerek kişiliğine ilişkin bir tanım yapılması arzusu bu çalışmanın ortaya çıkış nedenidir.

Andy Warhol, 1928-1987 yılları arasında yaşamıştır. Güzel Sanatlar Okulu mezunu olmasının ardından New York’ta ticari ressam olarak başladığı kariyeri özellikle 1959-1961 yılları arasında geçirdiği dönüşümle sonu ikonluğa kadar uzanan bir yola sapmıştır. *Önce ve Sonra* isimli eseri bu dönüşümün anahtarıdır. Warhol, bu eserinde insanların daha çekici

olmak için görünümünü değiştirme düşünüyü somutlaştırarak daha önce yapılmamış olan bir şeyi yapmıştır ve kendisini ikon olmaya götüren de budur. “Warhol’u dönüştüğü ikon hâline getiren şey, kısmen, ilk başta hemen hemen hiç kimsenin o iki görüntü arasında bir fark olduğunu kabullenmemesiyle ilgilidir” (Danto, 2016: 24). Warhol için başlayan bu yolculuk sanatın sınırlarını zorlamayı gerektirmiş, o ise bunu yapmaktan geri durmamıştır. Zaman zaman *Brillo Kutusu* gibi mukavva kartonları bir heykel olarak yeniden sergilemiş, gündelik kültürün tüketim alışkanlığına uygun, sıradan *Campbell Çorba Kutuları*’nı, *Coco-Cola* şişelerini sanat eseri olarak insanların görüşüne sunmuştur. Zaman zamansa sıradan nesnelere sanat eseri yapmanın yanında *Marilyn Monroe* gibi ünlüleri, *Mona Lisa* gibi tabloları; suikast, intihar, felaket ölüm gibi yıkıcı temaları serigrafî tekniğiyle seri üretime sokarak hem sorgulamış hem de sıradanlaştırmıştır. “Andy Warhol da, tüketim kültürünü, tüketim kültürü içinde yer alan görsel yığınların, ünlülerin yaşamlarının, trajik haberlerin birçok kopyalarını üreterek sorgulamıştır” (Acıbunar, 2012: 23). Onun eserlerindeki temalar ve sıradanlaştırma girişiminin altında hem sanatın “herkes için aynı olduğu düşüncesi” vardır hem de bir toplumsal yansıma barınmaktadır. “İşlediği konular, film yıldızları (Marilyn Monroe, Elvis Presley, Elizabeth Taylor gibi ünlüler), Amerikan toplumunun çok iyi bildiği kişiler, suçlular, otomobil kazaları, elektrikli sandalyelerdir. Warhol bu konularla makineleşmiş toplumu yansıtmıştır” (Yayman Ataseven, 2017: 443).

1965’li yıllara geldiğinde Andy Warhol, resim yoluyla insanlara başka bir şey aktaramayacağını düşünerek yönünü sinema ve televizyona çevirmiştir. “Ve Warhol 1965’te ressamlıktan “emekli” oldu. O zamanlar onun asıl yaratıcı dürtüleri, sinemaya ve televizyona yönelikti” (Danto, 2016: 76). Kendine özgü tarzı bu iki alanda da devam etmiştir. Örneğin, yapımcısı olduğu *Empire* isimli film sekiz saatin üzerinde bir süreye sahiptir ve bir güvenlik kamerasının görüntüsünden farksızdır. Filmin tek aktörü *Empire State Building* binası olup sekiz saati aşkın süre perdede sadece bu binanın görüntüsü yer almaktadır. Bu görüntü, özünde sekiz saati aşkın bir süre boyunca tek bir fotoğrafa bakmaya neredeyse eşdeğerdir. Televizyon sahasında ise kendisini yönlendiren güdülerden biri olan şöhret olma arzusu peşinde koşmuş, buna özellikle “*Andy Warhol’un On Beş Dakikası*” isimli program sayesinde oldukça yaklaşmıştır. Bu programın her on beş dakikalık bölümünde farklı bir ünlü ismi konuk eden Warhol, fiilen o on beş dakikaların tümünde izleyicilerin önünde⁴ yerini almıştır. “Kendisinin ünlü olma fantezisini somutlaştırıyordu; moda dünyasında, sanat yıldızları, müzik yıldızları ve güzellik yıldızları dünyasında ve onların parladığı yerlerin dünyasında” (Danto, 2016: 86). Ancak içinde bulunduğu bu rüya 1967 yılında uğradığı suikast girişimine kadar sürmüş, Andy Warhol kendi ifadesiyle “*ünlü olmanın bedeli*”ni ödemiştir. “Ama ünlü olmak o kadar da önemli değil. Ünlü olmasaydım Andy Warhol olduğum için vurulmazdım” (Warhol, 2016: 89). Andy Warhol, uğradığı suikast girişiminin getirdiği travma ile birlikte yeniden bir dönüşüm yaşamış, sanat yaşamı suikast öncesine göre etki bakımından zayıf kalmıştır. “1968’den önceki yapıtlarıyla, ölümden döndükten sonra yaptıkları arasında gerçekten de bir fark var. İlk dönem, sanat tarihini gerçekten de felsefi yönden değiştirdi. Sonraki dönem içinse bunu söylemek zordur” (Danto, 2016: 109). Warhol, yaşamakta olduğu travmaya rağmen yine de bir şeyler üretmekten geri kalmamış, hatta 1972 yılında sergilediği Başkan Mao portreleri dizisiyle resme de yeniden başvurmuştur. Sürekli çalışarak ve bir şeyler üreterek geçirdiği yaşamı ise 1987 yılında son bulmuştur.

⁴ “Gerçekten Warhol basında, televizyonda görünmeye bayılıyordu. 1987’de öldüğünde basın, televizyon ve tüm dünya ondan sözediyordu. Eğer bu durumu görebilseydi, ölümüne bile çok sevinebilirdi” (Ötgin, 1997: 89).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Andy Warhol'un kişilik tanımı, Hans Eysenck'in Biyoloji Temelli Faktör Analitik Ayırıcı Özellik Kuramı çerçevesinde yapılacaktır. Eysenck, "psikolojinin amacının davranışı yordamak olduğunu" (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014: 272) belirtmiş ve kişilik üzerine bir kuram geliştirmiştir. Bu kurama göre bütün kişilik özellikleri, içe dönüklük – dışadönüklük, nevrozizm – duygusal kararlılık ve psikotizm – süperego gücü⁵ uçları arasındadır. Bu boyutlar birbirinden bağımsızdır. Örneğin, psikotizm – süperego gücü uçları arasında süper ego gücü boyutuna daha yakın olan bir birey nevrozizm – duygusal kararlılık uçlarında nevrozizm boyutuna pekala daha yakın olabilir. Yine, dışadönüklük-ıçedönüklük boyutu örnek verilerek, bireylerin bu iki uçtan sadece birine yerleştirilebileceği gibi bir algının yanlış olduğunu; yapılan çıkarımların bireylerde sadece bu iki uçtan hangisinin baskın olduğuna ilişkin tespitler sunmaya yaradığını belirtmek yerinde olacaktır. Aşağıda bu boyutlara ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

2.1. Dışadönüklük: Dışadönük kavramının ruh bilimi açısından tanımı Türkçe sözlükte "Çevresiyle iletişim kurmada güçlük çekmeyen, bulunduğu ortama kolayca uyum sağlayabilen, sosyal ilişkileri güçlü (kimse)"⁶ şeklinde yapılmıştır. Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2014: 276), dışadönüklüğün temel olarak sosyallik, girişkenlik, cana yakınlık, konuşkanlık, uyumluluk, canlılık, liderlik ve aktiflik gibi özelliklerle karakterize olduğunu belirtir. Dışadönükler tipik olarak "partilerden hoşlanır, çok sayıda arkadaşına sahiptir, insanlarla konuşmak ister, kendi başına kitap okumak ya da ders çalışmaktan hoşlanmaz" (Eysenck & Eysenck, 1968: 6'dan akt. Burger: 2006: 346).

2.2. İçedönüklük: Dışadönüklüğün zıt kutbu olan içedönüklüğe daha yakın olan bireyler, "sessiz, çekaparak, çok fazla sayıda arkadaşına sahip olmayan ve yakın arkadaşları dışında diğer insanlarla birlikte olmaktansa tek başına olmayı tercih ederler. Temkinlilik, çekingenlik ve edilgenlik de içedönüklüğün diğer belirgin özellikleridir" (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014: 276).

2.3. Nevrotizm: Eysenck'in kuramındaki kutuplardan bir diğeri olan nevrozizm boyutunda, "kararsız, huzursuz, kaygılı, alıngan, duygusal davranma eğiliminde olan, çabucak üzülen ya da öfkelenen, küçük sorunlar karşısında bile aşırı duygusal tepkiler veren ve tekrar normale dönmekte güçlük yaşayan" (Eysenck ve Eysenck, 1969, 1985'den akt. Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014: 78) kişiler ele alınır.

2.4. Duygusal Kararlılık: Nevrotiklik düzeyi düşük olan bireylerin yakın olduğu boyut olup "belirli bir duygusal kararlılığa sahip olma, beklenmedik tepkiler vermeme ve çok fazla duygusal iniş-çıkış yaşamama" (Eysenck ve Eysenck, 1969'dan akt. Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014: 279) gibi özelliklerle karakterizedir.

2.5. Psikotizm: Eysenck'in kuramına sonradan dahil edilen bu boyutta ele alınabilecek kimseler "bencil, saldırgan, mesafeli, soğuk, anlayışsız, başkalarıyla ilgilenmeyen, genel olarak başkalarının haklarına ve iyiliğine kayıtsız" (Eysenck, 1982: 11'den akt. Burger, 2006: 348) kimselerdir.

2.6. Süperego Gücü: Psikotizm düzeyinin zıt kutbudur. Bu boyuttaki bireylerin kişilik dinamikleri "yardımsever, empatik, işbirliğine yatkın, uysal ve geleneksel" (Eysenck ve Eysenck, 1969, 1985'ten akt. Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014: 281) olarak belirtilir.

⁵ Eysenck, psikotizm – süperego gücü uçlarını kuramına sonradan dahil etmiştir. "Araştırmalarının başlangıç evrelerinde içedönüklük-dışadönüklük ve nevrozizm-duygusal kararlılık olmak üzere iki temel boyut elde etmiştir. Yıllar içinde çalışmaları ilerledikçe psikotizmin de dışadönüklük ve nevrozizmle eşit düzeyde bir temel kişilik boyutu olduğunu belirlemiştir" (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014: 276).

⁶ www.tdk.gov.tr

Eysenck'in kişilik kuramı, özünde hiyerarşik bir kuramdır. Kuram, dört hiyerarşik düzeyi barındırmakta olup en alt düzeyde *belirli tepkiler*, ikinci düzeyde *alışma tepkisi*, üçüncü düzeyde *ayırıcı özellikler* ve en üst düzeyde yukarıda açıklamaları verilen süper ayırıcı özellikler yer alır. Bu hiyerarşik yapıya ilişkin örneklerin de yer aldığı kapsamlı bir açıklama şu şekildedir:

“Örneğin eğer bir adamın öğleden sonrasını arkadaşlarıyla konuşarak ve gülerек geçirdiğini gözlemliyorsak onun belirli tepkisini gözlemliyoruzdur. Eğer bu adam her hafta birkaç öğleden sonrasını arkadaşlarıyla eğlenerek geçiriyorsa, Eysenck'in modelinde ikinci düzeye denk gelen alışma tepkisi için elimizde kanıt vardır. Ancak bu adamın sosyalleşme etkinliğinin sadece öğleden sonraları ve sadece bu arkadaşlarıyla sınırlı olması düşük bir olasılıktır. Bu kişinin hafta sonlarında ve hafta içi bazı akşamlarda da sosyalleşme çabası içinde olduğunu kabul edelim. Eğer uzun bir süre izlersek, bu kişinin çeşitli sosyal ortamlara, tartışma gruplarına ve partilere katıldığını görebiliriz. Eysenck'in tanımıyla, bu kişi sosyalleşme özelliği göstermektedir. Eysenck sosyalleşme gibi özelliklerin kişiliğin daha geniş bir boyutunun altında ele alınabileceğini belirtmiştir. Yani sosyal insanlar aynı zamanda atılgan, aktif, canlı ve heyecanlı tiplerdir. Bu özelliklerin hepsi birden Eysenck'in dışa dönüklük adını verdiği süper ayırıcı özelliği oluşturmaktadır” (Burger, 2006: 344-345)

Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2014) ve Burger (2006)'dan hareketle yukarıda açıklaması verilen boyutlara ilişkin hiyerarşinin üçüncü düzeyinde yer alan ayırıcı özellikler aşağıdaki tabloda listelenmiştir:

Tablo 1. Dördüncü Düzey Süper Ayırıcı Özellikler Altında Yer Alan Üçüncü Düzey Ayırıcı Özellikler

Boyutlar	Dışadönüklük-İçedönüklük		Nevrotizm-Duygusal Kararlılık		Psikotizm-Süperego Gücü	
Kutuplar	Dışadönüklük	İçedönüklük	Nevrotizm	Duygusal Kararlılık	Psikotizm	Süperego Gücü
Ayırıcı Özellikler	-Sosyallik	-Sessizlik	-Kararsızlık	-Kararlı olma	-Bencillik	-Yardımsızlık
	-Liderlik	-Temkinlilik	-Huzursuzluk	-Kaygısızlık	-Saldırganlık	-Empatik
	-Haz Arama	-Çekingenlik	-Kaygılılık	-Yüksek Öz Saygı	-Mesafelilik	-İşbirliğine
	-Baskınlık	-Edilgenlik	-Anılganlık	-Rasyonellik	-Soğukluk	yatkınlık
	-Aktiflik	-Pasiflik	-Duygusallık	-Rahatlık	-Anlayışsızlık	-Uysallık
	-Cana Yakınlık	-Ketumluk	-Suçluluk	-İnatçılık	-İlgisizlik	-İlgililik
	-Konuşkanlık		-Düşük Öz Saygı	-Yaratıcılık	-İnatçılık	-Geleneksellik
	-Girişkenlik / Atılganlık		-İrrasyonellik	-Anti-sosyallik	-Özgünlük	
	-Değişkenlik		-Utangaçlık	-Özgünlük	-Tepisellik	
	-Şakacılık		-Huysuzluk	-Aykırılık		
	-Kaygısızlık		-Gerginlik			

3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Nitel bir araştırma olan bu çalışma tarama modelindedir. Bu model, önceden ya da şu anda var olan bir durumu betimleme gayesinde olan bir araştırma yaklaşımıdır. “Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2009: 77).

Verilerin incelenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. ”Betimsel analiz yaklaşımına göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Temalar, Eysenck'in kuramı çerçevesinde yapılan literatür taramasıyla genel anlamda belirlenmiş ve başlıklandırılmıştır. Warhol'a ait otobiyografi ve biyografilerden elde edilen verilerin incelenmesi ve belirlenen

temalara aktarımında ise içerik analizi kullanılmıştır. “Kategori (tema), içerik analizinde elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır. Kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle olan ilişkileri ortaya çıkarılır ve bu ilişkiler daha üst düzey bir tema ile açıklanır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

Çalışmanın son aşamasında ise temalara dönük elde edilen veriler, ilgili başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma esnasında kendisine ait bir veriye rastlanmayan başlıklar, çalışmanın *Bulgular ve Yorum* bölümüne eklenmemiştir. Verilerden *Kuramsal Çerçeve*'de yer alan örneğe göre formalize edilmeye uygun olanlar örnekteki gibi belirli tepki ve alışma tepkileri kapsamında; uygun olmayanlar ise bir açıklama şeklinde sunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, çalışma sonucu ortaya çıkan bulgular yansıtılmış ve elde edilen verilerden hareketle Andy Warhol'un kişilik yapısı Eysenck'in kuramındaki üç ana boyut kapsamında irdelenmiştir. Bu üç kutup aşağıdaki şekildedir:

1. Dışadönüklük – İçedönüklük
2. Nevrotizm – Duygusal Kararlılık
3. Psicotizm – Süperego Gücü

4.1. Dışadönüklük – İçedönüklük

Dışadönük ve içedönük insanlar üzerinde yapılan araştırmalar bir takım karşılaştırma ve sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan bir tanesi meslek seçimi ile ilgilidir. Yeşilyaprak (2013)'ın aktardığı şekliyle; “dışa dönükler insanlarla iletişimi gerektiren satış, sosyal hizmet uzmanlığı gibi işlere yönelirler. İçe dönükler ise, yoğunlaşacakları, tek başlarına çalışabilecekleri ya da problem çözecekleri (bilim gibi, muhasebe gibi) meslekleri tercih ederler”. Warhol'un kariyerine bakıldığında ticari ressamlık, ressamlık, tasarımcılık, film yapımcılığı, televizyon programcılığı vb. insan odaklı mesleklerle uğraştığı görülmekte, bu da onun dışadönük bir kişiliğe sahip olduğunun ipuçlarını vermektedir.

4.1.1. Dışadönüklük

4.1.1.1. Sosyallik

Bireyin dış dünyaya açılmış kapısı olarak ifade edilebilecek sosyallik; başka insanlarla bir araya gelme, onlarla iletişim halinde olma, paylaşımında bulunma, vakit geçirme vb. durumları kapsayan genel bir kavramdır. Bu tanımdan hareketle sosyallığın yalnız olma ile zıt bir kavram olduğu görülmektedir. Warhol yalnızlıktan haz etmemektedir. Bunu, kaleme aldığı eserde “B'ye ihtiyacım var çünkü yalnız olamıyorum” (Warhol, 2016: 17) diyerek itiraf eden Warhol sergi, müzayedede, parti ve davetlere katılan, başka insanlarla alışverişe çıkmayı, yemek yemeyi, birlikte çalışmayı, fikir alışverişinde bulunmayı; başkalarının sorunlarını dinlemeyi seven bir tip olarak betimlenebilir. Öyle ki, aşağıdaki cümlelerinden çevresindeki insanların kendisiyle sorunlarını paylaşmamaları yüzünden duyduğu üzüntü ve hissettiği yalnızlık gözler önüne serilmektedir:

“Kimseye fazla yakın değildim ama galiba yakın olmak istiyordum çünkü çocuklar birbirine sorunlarını anlattığı zaman ben kendimi dışlanmış hissederdim... Hâlâ insanlarla yakın olmayı istiyordum. İyi birer arkadaş oluruz ve sorunlarımızı paylaşırız diye düşünerek ev arkadaşlarıyla yaşadım durdum ama her seferinde anladım ki onların tek derdi kirayı paylaşacak birisinin olmasıydı. Bir ara 103rd Street ve Manhattan Avenue'da bir bodrum katında on yedi farklı insanla oturdum ama o on yedi kişiden biri bile benimle gerçek bir sorun paylaşmadı” (Warhol, 2016: 34).

Andy Warhol'un biyografisi ile otobiyografisinde, Eysenck'in kuramında üçüncü düzeye denk gelen sosyallik ayırıcı özelliği kapsamına girebilecek ikinci düzey alışma tepkileri ve birinci düzey belirli tepkiler aşağıda belirtilmiştir:

Belirti Tepki 1: Uyanınca B'ye telefon etmek ["Uyanınca B'ye telefon ediyorum" (Warhol, 2016: 17)]

Alışma Tepkisi 1: Her sabah bir B'ye telefon etmek ["New York'ta sabahleyin çoğu zamanımı telefonda bir B'yle ya da başka B'yle konuşarak geçiririm" (Warhol, 2016: 211)]

["Neyse, bir Cumartesi sabahı beni bayağı iyi tanıyan bir B'ye telefon ettim ve benimle birlikte Macy's'de iç çamaşırı alışverişine gelir mi acaba diye sordum" (Warhol, 2016: 243)]

Belirli Tepki 2: Yeni bir insanla tanışmak ["Sonra 1972'de New York'ta bir partideydim ve bir kadınla tanıştırdım..." (Warhol, 2016: 96)]

Alışma Tepkisi 2: Çok sayıda insanla tanışmak / Daha başka insanlarla tanışmayı istemek / Daha başka yeni insanlarla tanışmaya açık olmak ["Evet, inanılmaz sayıda ev arkadaşım oldu" (Warhol, 2016: 35)]

["Bugünlerde yapmadığım ama yapmam gereken bir şey daha çok bilim insanıyla tanışmak" (Warhol, 2016: 109)]

Belirli Tepki 3: Bir gün öğle vakti arkadaş ile beraber yemek yemek ["Peki B, şehir merkezinin dışında bir otelde yiyelim öğle yemeğimizi" (Warhol, 2016: 252)]

Alışma Tepkisi 3: Değişik zaman ve mekânlarda arkadaşlar ile birlikte yemek yemek ["Bir gün bir prensesle öğle yemeği yiyordum" (Warhol, 2016: 142)]

Belirli Tepki 4: Bir parti, sergi ya da müzayedeye katılmak ["Parke-Bernet'te bir müzayedeye gidiyordum ama yanımda köpeğim var diye beni içeri sokmadılar, ben de orada buluşacağım arkadaş, içeri alınmadığımı söylemek için lobide bekledim" (Warhol, 2016: 113-114).]

Alışma Tepkisi 4: Birçok parti, sergi ya da müzayedeye katılmak [Warhol, en hayran olduğu ressamın eserlerinin sergilendiği Castelli Galerisi'ne düzenli bir şekilde giderdi" (Danto, 2016: 33)]

["Onu zaman zaman bir partide ya da bir sergide görüyordum" (Warhol, 2018: 20)]

4.1.1.2. Liderlik

Liderlik, dışa dönük insanlarda bulunan ayırıcı özelliklerden bir diğeridir. Lider, grubundaki kimselerle sürekli iletişim halinde olan, onları ortak bir amaç çerçevesinde güdüleyerek onları yönlendiren kişidir. Sanat dünyasında döneminin *Warhol Çağı* olarak bilinmesi dahi Warhol'un lider bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesidir. "Kararları daima şaşırtıcıydı ve bunlar onun eserlerini çok beğenilir kılmadıysa da geriye dönük bir bakışla, çağının ruhuyla tam bir uyum hâlinde oldukları görülür. Bu da çağımızı, onun yapılması caiz şeylerin üzerine damgasını vurmuş olması derecesinde, Warhol çağı olarak düşünmeyi doğal hâle getiriyor" (Danto, 2016: 34). Yine kurduğu fabrikadaki yöneticiliği de Warhol'un liderliğini ispat eder niteliktedir. Onun, çalışacağı insanlardan ne istediğini bilmesi ve dile getirmesi liderliğinin bir yansımasıdır.

"Yanımda çalışan insanların bir şeyler konusunda kendilerine ait fikirleri olması hoşuma gider, böylece canımı sıkamazlar, ama bana refakat edebilecek kadar da bana benzemelerinden hoşlanırım" (Warhol, 2016: 111). "Eğer bir rol dağıtımı yapmam gerekirse belli bir rol için yanlış kişiyi isterim. Belli bir rol için doğru kişiyi gözümün önüne hiç

getiremem. Doğru rol için doğru kişi çok fazla gelir. Üstelik, kimse herhangi bir rol için biçilmiş kaftan değildir çünkü rol asla gerçek değildir dolayısıyla kusursuz ölçüde uygun birini bulamıyorsanız kusursuz ölçüde yanlış birini bulmak daha tatminkârdır” (Warhol, 2016: 95).

Liderlerin sorumlu olduğu bir başka faktör, şemsiyesi altında topladığı insanlardır. Liderin kurduğu işin devamlılığı konusunda kaygı duyması, çalışanlarının da geleceğini düşünmesindedir. Warhol, sorumlu bir lider olarak çalıştırdığı insanları da düşünmekten geri durmaz. “Yapımcılığımı üstlendiğim şeylere ilişkin değerlendirmeleri okumaya başlamak artık işle ilgili bir karardı, çünkü şirketin başı olarak, düşüneneğim başka insanlar olduğunu anladım” (Warhol, 2016: 192).

Liderlik ayırıcı özelliği kapsamına girebilecek ikinci düzey alışma tepkileri ve birinci düzey belirli tepkiler aşağıda belirtilmiştir:

Belirli Tepki 5: Herhangi bir zamanda elindeki kaynakları kullanmak ve yönlendirmek [“Bu arada Linich, Malanga’yla birlikte kutuların orijinal mukavva karton rengine uyması için beyaz ya da kahverengi Liquitex’le boyama işinde çalıştırıldı” (Danto, 2016: 65)].

Alışma Tepkisi 5: Geniş bir zaman diliminde elindeki kaynakları kullanmak ve yönlendirmek [“Bunların hepsinin ortasında da kendisi güzellikten tamamen uzak, işkolik kişiliğiyle sanat üreten, yönü belirleyen ve Fabrika’ya gelen uyumsuzları, yapmak istedikleri şeyi yaparlarken seyredilmeye izin vermelerine karşılık esin kaynağı olarak kullanan Warhol vardı” (Danto, 2016: 58-59)].

4.1.1.3. Cana yakınlık

Cana yakın olmak, Eysenck’in kuramında sunduğu hiyerarşinin üçüncü düzeyindeki bir başka ayırıcı özelliktir. Warhol’un başkalarının dertlerine / sorunlarına duyarlı olmak, herkesi eşit görmek, insanlara tepeden bakmamak vb. cana yakın insanların özelliklerine sahip olduğu kaleme aldığı eserden anlaşılmaktadır.

Tanıdıkları, Warhol’u her konuda problemin paylaşılacağı bir kimse olarak görmekteler. Bunun en somut örneği, Warhol’un kaleme aldığı eserde *Çınlama* başlığıyla sunduğu 14. bölümün baştan sona bir tanıdığına problemini dinlediği telefon görüşmesini içermesidir. Warhol, başka insanların sorunlarıyla, neredeyse onları kendi sorunu olarak görece kadar içli dışlı olduğunu ve bunların ağırlığından kurtulmak için psikiyatra başvurduğunu belirtir:

“Yaşamımın belli bir döneminde, 50’li yılların bitiminde, tanıdığım insanlardan sorunlarını devşirdiğimi hissetmeye başladım... Sorunlarım olduğunu hiç hissetmemiştim ben çünkü özellikle şudur dediğim hiçbir sorun yoktu, ama işte artık arkadaşlarımın bu sorunlarının mikrop gibi bana bulaştığını hissediyordum” (Warhol, 2016: 33). “Arkadaşlarımın sorunlarını üstlendiğimi hissettiğim için, Greenwich Village’da bir psikiyatra gittim ve kendimle ilgili her şeyi anlattım ona. Yaşam öykümü anlattım, nasıl kendime ait sorunlarım olmadığını ve de nasıl arkadaşlarımınkini üstlendiğimi anlattım” (Warhol, 2016: 35).

“Sanat herkes içindir.” söylemi, Warhol’un sıradan diye tanımlanan insanlara tepeden bakmadığının ve insanları eşit gördüğünün göstergesidir. Warhol’un Brillo Kutuları’nı, çorba kaselerini, Coco-Cola şişelerini resmetmesinin altında yatan gerçek de budur. “TV seyrederken Coco-Cola’yı görürsünüz, Başkan’ın Cola içtiğini bilirsiniz, Liz Taylor’un Cola içtiğini bilirsiniz, düşünün hele, siz de Cola içebilirsiniz” (Warhol, 2016: 112). Warhol’un kendisi de sıradan denen insanların içinden gelmektedir. Bu yüzden kendisini diğer insanlardan ayırtmaz. Onun sanatını icra ederken kullandığı tekrara dayanan seri üretim

dahi; ünlüleri, mitleri basitleştirmek ve onları toplumun diğer kesimine de mal etmek için başvurduğu bir teknik olup cana yakınlıkla ilişkilendirilebilir.

4.1.1.4. Konuşkanlık

Ayırıcı bir özellik olarak konuşkanlık, bireyin başka insanlarla iletişimi başlatmak ve sürdürmekten kaygı duymaması, rahatça düşüncelerini ifade edip merak ettiklerini çekinmeden sorabilmesi olarak tanımlanabilir. Bu noktada konuşkanlığı işi olarak gören Warhol için bu bir yaşam tarzıdır. Kendisi bunu “Konuşmak için kafamın iyi olması gerekiyorsa ve konuşmak da benim işim olduğuna göre içkiyi vergiden düşemez miyim?” (Warhol, 2016: 147) şeklinde nüktedan bir biçimde dile getirmektedir. Üçüncü düzeydeki *konuşkanlık* ayırıcı özelliği altındaki belirli tepki ve alışma tepkileri Warhol’un cümlelerinden şu örneklerle ifade edilebilecektir:

Belirli Tepki 6: Bir takside şoförle konuşma başlatmak [“Ben konuşmayı sevdiğim için taksiye binerim, tek neden bu” (Warhol, 2016: 144)]

Alışma Tepkisi 6: Herhangi bir ortamda herhangi biriyle konuşma başlatmak [“Aynı ânda yaptığım işlerden en çok sevdiğim, yemek yerken konuşmaktır” (Warhol, 2016: 211)]

[“... bir defasında bir akşam yemeği davetindeydim ve birlikte çok mutlu görünen bir çiftle konuşuyordum” (Warhol, 2016: 67).]

4.1.1.5. Girişkenlik / Atılganlık

Girişkenlik / atılganlık daha çok iş dünyası ile ilişkilendirilebilecek bir ayırıcı özelliktir. Andy Warhol’un bir *iş sanatçısı* olması onun için girişken / atılgan olmayı da beraberinde getirmiştir. Warhol, ticari bir ressam olarak başladığı kariyerinde yazarlık, TV şovları, film yapımcılığı gibi alanlara kendisi ve fabrikasını dahil etme girişiminden geri durmamıştır. Onun girişkenliği, başkalarının ümidini kestiği şeyler ya da hayal dahi edemeyecekleri üzerine kuruludur. Bu kurulum, Warhol için aynı zamanda ekonomikle eşdeğerdir:

“Ben artık üstünde çalışmayı severim hep, artık şeyler yapmayı, gözden çıkarılmış şeylerin, herkesin işe yaramaz diye bildiği şeylerin müthiş bir komiklik potansiyeli taşıdığını düşürüm hep” (Warhol, 2016: 104)... “Diyorum ki dışarıda bırakılan muhtemelen kötüdür ama onu alıp iyileştirebilerseniz ya da en azından ilginçleştirebilerseniz, aksi takdirde ziyan edeceğiniz kadar fazla şeyi ziyan etmezsiniz... Dolayısıyla çok ekonomik bir işletme usulüdür bu.” (Warhol, 2016: 105).

Girişken / Atılgan olmak aynı zamanda fırsatları görmeyi de gerektirir. Warhol’un yükselişindeki detaylardan birisi fırsatları değerlendirebilmesidir. Danto (2016: 32), onunla ilgili “Ucuz bulvar basını, onun için bir tür sahası hâline geldi ve iki türlü imajı resmetmeye başladı.” der.

4.1.1.6. Değişkenlik

Türkçe sözlükte “Bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü, değişme”⁷ olarak tanımlanan değişim / değişkenlik dışadönüklük boyutu altındaki diğer üçüncü düzey bir ayırıcı özelliktir. Warhol’un biyografisine bakıldığında değişime açık olduğu ve değişimden geri durmadığı görülmektedir. Warhol, başta kendisi olmak üzere hayatındaki pek çok şeyi kolaylıkla değiştirebilmektedir.

“1959 ve 1961 yılları, Warhol’un hayatının iki bölümü arasında biyografik bir değişim kuşağı, bir dönüşüm kuşağı oluşturur. Warhol çok başarılı bir ticari ressamdan, New York

⁷ www.tdk.gov.tr

avangardının bir üyesine –yani Warhol’un, Bayan Mini Kalkık Burun’un görünümüne büyük bir özlem duyan Bayan Koca Burun’unki gibi büyük bir tutkuyla can attığı bir şeye- dönüştü” (Danto, 2016: 24).

Aşağıdaki iki veri, *Değişkenlik* ayırıcı özelliği kapsamına girebilecek belirli tepki ve alışma tepkilerine örnek teşkil etmektedir:

Belirli Tepki 7: Hayatındaki herhangi bir nesneyi - durumu değiştirmek [“Ben habire parfüm değiştiririm. Üç aydır belli bir parfüm kullanıyorsam, ondan vazgeçmeye zorlarım kendimi, canım kullanmak istese bile” (Warhol, 2016: 162)].

Alışma Tepkisi 7: [“O yıl, Paris’te Sonnabend Galerisi’nde Çiçek resimlerini sergiledikten sonra, resimden ‘emekli’ olduğunu ilan etti. ‘Resmin ilerisine geçmem gerekeceğini biliyordum’ dedi bir söyleşisinde, ‘Yeni ve farklı şeyler bulmam gerekeceğini biliyordum’. Planı, kendini tümüyle film yapmaya vermektir” (Danto, 2016: 81)].

4.1.2. İçedönüklük

Warhol’un otobiyografî ve biyografisinde, *dışadönüklük* ucu yanında *içedönüklük* ucu kapsamında da örneklere rastlanmıştır. Bu örnekler *edilgenlik* ayırıcı özelliği kapsamında olup aşağıda sunulmuştur:

4.1.2.1. Edilgenlik

Etki altında kalma, bireylerin ya da düşüncelerin etkisi altında kalma olarak tanımlanabilecek *edilgenlik*, içedönüklük ucunda yer alan üçüncü düzey bir ayırıcı özelliktir. Warhol’un hayatına bakıldığında, özellikle fikir anlamında diğer insanların etkisi altında kaldığı görülmektedir. Aşağıdaki belirli tepki ve alışma tepkilerine verilen iki örnek, *edilgenlik* ayırıcı özelliği altında birleşmektedir:

Belirli Tepki 8: Herhangi bir zamanda herhangi bir bireyin, düşüncenin etkisi altında kalmak [“Cuntrone, anılarına göre Warhol’a onun daha sonraki bir kuşaktan olduğunu ve böyle takıntılarının olmadığını söylemişti. Hiçbir şeyin biçiminde olmayan –sevgilinin profiline aksine, herhangi bir şeye benzerlikleri tümüyle raslantısal olan gölgelerin resmini yapmasını öneren oydu” (Danto, 2016: 118)].

Alışma Tepkisi 8: Hayatının çoğu döneminde diğer insanlar ya da düşüncelerinin etkisi altında kalmak [“Warhol’un çoğu yapıtında olduğu gibi, bunun fikri de başka bir yerden, bu kez Milano’da bir galerisi olan simsar Alexandre Jolas’tan geldi” (Danto, 2016: 125)].

4.2. Nevrotizm – Duygusal Kararlılık

Bu iki ana kutba dönük yapılan analizlerde *duygusal kararlılık* ucu altında değerlendirilebilecek bir bulguya rastlanmamış, *nevrotizm* boyutu ile ilgili olan ayırıcı özellikler aşağıda sunulmuştur.

4.2.1. Nevrotizm

4.2.1.1. Kaygılı Olma

Karakaş (2013: 139) tarafından aktarıldığı şekliyle kaygı “kişinin bir uyararla karşı karşıya kaldığında yaşadığı, bedensel, duygusal ve zihinsel değişimlerle kendini gösteren aşırı uyarılmışlık durumudur” ve “bizim hayatta kalma, yaşamımızı sürdürme, varlığımıza anlam katma ihtiyacımızdan kaynaklanır” (May ve Yalom 2005: 271’den akt. Murdock, 2014: 185). Warhol’un hayatında göze çarpan bir kaygı türü ölüm kaygısıdır. “Bizim psikolojik yaşamımızın büyük bir çoğunluğu kaderimizle gerçekten yüzleşmekten kaçınmak üzerine kurulmuştur” (Strasser & Strasser, 1997’den akt. Murdock, 2014: 185) ve Warhol de bunu yapar. Kaleme aldığı eserin *Ölüm* başlıklı 8. bölümündeki iki cümleden ikincisi şudur:

“Hakkında hiçbir şey söyleyemem çünkü gelişine hazır değilim” (Warhol, 2016: 135). Onun ölüm kaygısı, başından geçen suikast girişimiyle daha üst seviyelere çıkar. Öyle ki suikastçisi ile sokakta tekrar karşılaşma konusunda bile kaygı duymaktadır. “Valeri Solanas’la sokakta karşılaşma ihtimalinden gerçekten çok korkuyordu. Dokunaklı bir şekilde, hayatında daha önce hiç korkmadığını söyledi; ama şimdi, ölümden dönmüşken, gerçekten yaşıyor olup olmadığından emin değildi” (Danto, 2016: 98).

Aşağıda *Kaygılı olma* kapsamında örnek verilebilecek belirli tepki ve alışma tepkileri yer almaktadır.

Belirli Tepki 9: Herhangi bir nedenden ötürü kaygı yaşamak [“İlginç bir şey görürsem sürmeden duramam. Ama sonra akşam boyunca ev sahibi yada sahibesi kokumu duyacak ve tanıdıkları birisi gibi koktuğumu fark edecek diye evhamlanırım” (Warhol, 2016: 162)].

Alışma Tepkisi 9: Yaşamın çoğu alanında kaygılı olmak [“Birisinin bana âşık olduğunu düşününce çok tedirgin oluyorum. Bir ‘romantik aşk’ yaşadığım her seferinde öyle tedirgin oluyorum ki bütün ofisi yanımda götürüyorum” (Warhol, 2016: 62)].

[“Sonra aldıklarınızı eve getirirsiniz, odanız çiçek dolar. Bu sizin kendinizi öyle zengin hissetmenize yol açar ki odanızın kapısını aralık bırakmak istersiniz koridorun karşısında oturanlar sizin zengin olduğunuzu görsün diye. Ama çok açmazsınız, yoksa sizi soyacaklarını sanırsınız” (Warhol, 2016: 146-147)].

[“Bir hanım el çantasını kasada göstermez, ben de poşetimi göstermem öyleyse. Prensipte meselesi. Sonra hırsızlık yaptığımı düşünecekler diye paranoyaklaşıyorum” (Warhol, 2016: 141)].

[“Ortalıkta abuk sabuk konuşup delice şeyler yapan çılgın hapçılar olmazsa yaratıcılığımı yitireceğimden korkuyordum” (Bourdon, 313’ten akt. Danto, 2016: 110)].

4. 2.1.2. Düşük Özsaygı

Özsaygı kavramı, “ruh hallerini, davranışı etkileyen, çeşitli kişisel ve sosyal davranışı olukça etkileyen benliğe karşı genel değerlendirici bir tutum” (Gerrig ve Zimbardo, 2012: 428) olup düşük özsaygı *nevrotizm* düzeyi yüksek olan özelliklerde gözlenebilecek ayırıcı özelliklerden biridir. Andy Warhol’un hayatıyla ilgili bilgilerde kendi bedeninden hoşnut olmadığı göze çarpmaktadır. “Biri bana ‘Problemin ne senin?’ diye sorsa ‘Cilt’ derdim” (Warhol, 2016: 20). Özsaygı düzeyi tanımda belirtildiği gibi davranış üzerinde de etkilidir ve zaman zaman Warhol’un kendine ilişkin değerlendirmeleri kendini güvensiz hissetmesine neden olur ve bazı davranışları yapmasının önüne geçer. “... telefona uzanıp B’nin odasını çaldırırım dedim, uyansın da kahvaltı için oda servisini arasın diye, çünkü ben oda servisini arayamayacak kadar güvensizim” (Warhol, 2016: 201).

4. 2.1.3. Kararsızlık

Daha çok *Nevrotizm* düzeyi yüksek olan insanlarda gözlenen kararsızlık, Warhol’un hayatında göze çarpan bir diğer ayırıcı özelliktir. Warhol, sahip olduğu bu ayırıcı özelliği bir özeleştirme yaparak eserine taşımıştır. “Ben hep bir çelişki yaşadım çünkü çekingen biriyim ama yine de çok geniş bir kişisel alan kaplamak istiyorum... Hükmettiğimden daha fazla alana hükmetmek isterdim ama dikkati üstüme çekmeyi becerebilirim o zaman ne yapacağımı bilemeyecek kadar çekingen olduğumu da biliyordum” (Warhol, 2016: 159). Warhol’un hayatına bakılırsa yaptığı bu özeleştirmenin haklı olduğu görülecektir. Danto (2016: 86), sunduğu bir anekdotta Warhol’un “ünlüler dünyasında bir ünlü olma fantezisi”nden bahseder. Bu söz onun şöhrete olan ilgisini göstermektedir. Ancak aynı isim, -Andy Warhol- eserinde şöyle bir hikâye paylaşır:

“On iki yıl Gristedes mağazasının yanında oturdum. Her gün o mağazaya girer, raflar arasında dolaşır, istediğimi alırdım –gerçekten hoşuma giden bir ritüeldi bu. On iki yıl boyunca neredeyse her gün bunu yaptım. Sonra bir gün *New York Post* Monique Van Vooren, Rudolf Nureyev ve benim renkli bir resmimizi baş sayfasına koydu, dükkâna sonraki gidişimde depo elemanlarının hepsi birden “İşte o!”, “Ben size söylemiştim, o işte!” diye bağırmağa başlaı, bir daha oraya hiç gitmek istemedim. Resmim *Time*’da basıldıktan sonra bir hafta köpeğimi parka götürmezim çünkü insanlar beni parmakla gösteriyordu” (Danto, 2016: 91).

Andy Warhol, görüldüğü gibi ünlü olmayı arzu etmekle birlikte istediği şöhrete kavuşunca bundan rahatsızlık duyar.

4.3. Psikotizm – Süperego Gücü

4.3.1. Psikotizm

4.3.1.1. Yaratıcılık

Yaratıcılık, başka insanların göremediği, algılayamadığı türden şeyleri fark etme ve yansıtma olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle sanatçı bir kişilik olmanın önkoşullarından biri olarak değerlendirilebilecek *yaratıcılık*, *psikotizm* boyutunda ele alınmaktadır. Warhol’un uğraştığı ressamlık, senaristlik, tasarımcılık, heykeltıraşlık, yapımcılık meslekleri yaratıcı olmayı gerektiren meslekler olup Warhol, yaratıcılığı sayesinde bu alanlarda başarılı olmuştur. *Yaratıcılık* ayırıcı özelliği altında örnek gösterilebilecek belirli tepki ve alışma tepkileri örnekleri aşağıda sunulmuştur:

Belirli Tepki 10: Daha önce kimsenin aklına gelmeyen bir nesneden bir sanat eseri yaratmak [“Warhol’dan önce hiç kimsenin aklına heykel diye tüketim mallarının nakliye kolisi olarak kullanılan karton kutulara benzer bir şey yaratmak gelmemiştir” (Danto, 2016: 59)].

Alışma Tepkisi 10: Daha önce kimsenin aklına gelmeyen birden çok nesneyi sanat eseri haline getirmek [“Andy’nin takdir edilmesinin nedeni, gündelik yaşamın tümüyle sıradan bir nesnesinden sanat yaratmasıdır. O, kimsenin sanat olarak görmediği bir şeyi bir heykele dönüştürdü. Aynı şeyi, dizayn yönünden Brillo Kutusu’nun yanında çok daha sıradan kutularla –mesela Kellogg Mısır Gevreği Kutusuyla- da yaptı” (Danto, 2016: 69)].

4.3.1.2. Özgünlük

Türkçe sözlükte “*özgün olma durumu, orijinalite, orijinallik*”⁸olarak tanımlanan özgünlük, *psikotizm* altındaki diğer bir ayırıcı özelliktir. Bu ayırıcı özelliğin, bir önceki başlıkta yer alan *yaratıcılık* ayırıcı özelliği ile birbirlerini tamamladıklarını söylemek yanlış bir tespit olmayacaktır. Warhol, hayatının genelinde insanlığa kendine özgü olanı sunmuştur. Diğerlerini taklit etmek, geçmişten gelen ya da mevcut olana bağlı olmak yerine yeni bir şeyler ortaya koyarak hem *yaratıcı*, hem *özgün*, hem de *aykırı* bir kişilik yapısı sergilemiştir. *Özgünlük* ayırıcı özelliği kapsamında ele alınabilecek belirli tepki ve alışma tepkileri aşağıda sunulmuştur:

Belirli Tepki 11: Kendine özgü bir format geliştirip kullanmak [“Aslında, aynı imajın boyuna tekrarlandığı bu türde bir formatı kullanmış başka hiçbir Pop ressamı yoktu” (Danto, 2016: 48)].

Alışma Tepkisi 11: Kendi adıyla anılacak tarz, format ve teknikler geliştirip kullanmak [“Ama bunların renk çeşitliliğindeki yaratıcılık ve fırça darbelerinin taklit kendiliğindenliği,

⁸ www.tdk.gov.tr

Andy'nin ünlüleri tasvirlerinde ve ünlülere benzemesini istediği resimlerde imzası hâline gelecek bir portre tarzının hazırlığıydı” (Danto, 2016: 105)].

[“Blotted Line denilen, yazıda kullanılan ıslak mürekkebi kurutulması işleminden ilhamlı ve bir boyaresim-baskıresmi kombinasyonu olan kendine özgü resim tekniğini keşfetmiştir” (Aydın, 2018: 224)].

4.3.1.3. Aykırılık

Aykırılık tıpkı *yaratıcılık* ve özgünlük gibi *psikotizm* boyutunda incelenen bir ayırıcı özellik olup ‘geleneklere bağlı kalmayarak aksi yönde hareket etmek’ şeklinde tanımlanabilir. Warhol’un yaşamanda bu ayırıcı özellik kapsamında örnek gösterilebilecek belirli tepki ve alışma tepkileri örnekleri aşağıdaki gibidir:

Belirli Tepki 12: Alışılmışın dışında bir yol izleme [“Onun, herkesin sanatın özünde var olduğunu düşündüğü şeyi, sanatın genel anlaşılma tarzından çıkararak, sanat tarihinde derin bir kopukluğa yol açtığı söylenebilir” (Danto, 2016: 58)].

Alışma Tepkisi 12: Çoğu kez alışılmışın dışında hareket etme [“Andy’den önceki sanat, ondan sonra ve onunla gelen sanattan radikal bir şekilde farklıydı” (Danto, 2016: 56)].

[“Warhol’un Bonwit vitrinindeki ilk sergisi, bir yıl sonra bir sanat hareketi hâline gelecek şeylerin parçasıydı” (Danto, 2016: 56)].

4.3.1.4. Bencilik

Psikotizm boyutu altındaki ‘kendinden başka hiç kimseyi düşünmeme, sürekli ön planda olmayı isteme’ olarak tanımlanabilecek *bencilik* ayırıcı özelliği kapsamında Warhol’un hayatına dair sunulabilecek belirli tepki ve alışma tepkisi örnekleri şunlardır:

Belirli Tepki 13: Ön planda olmayı isteme [“TV kameraları açılır açılmaz düşünebildiğim tek şey şu: “Ben kendi şovumu yapmak istiyorum... Ben kendi şovumu yapmak istiyorum” (Warhol, 2010: 62)].

Alışma Tepkisi 13: Ön planda olmama kaygısı nedeniyle kıskançlık yaşamak [“İşin aslı şu ki ben hep bir şeyleri ve insanları satın almaya çalışırım çünkü başkası satın alabilir ve sonuç iyi olabilir diye çok kıskançlık duyarım” (Warhol, 2010: 62)].

[“Üstelik hayatımda birkaç defa televizyona çıktığımda, şovun sunucusunu o kadar kıskandım ki konuşamadım” (Warhol, 2010: 62)].

[“Kısacası, kesinkes her konuda ilk seçme hakkına ben sahip olamıyorsam deliye dönerim. Sırf benim yerime ya bir başkası yaparsa diye sürekli bir kıskançlık halinde olduğumdan, çoğu zaman hiç istemediğim şeyler yaparım” (Warhol, 2010: 62)].

4.3.2. Süperego Gücü

4.3.2.1. İşbirliğine Yatkınlık

Warhol’da rastlanan bu ayırıcı özellik, 4.1.1.2.’de yer verilen *liderlik* ayırıcı özelliği ile tutarlılık göstermiştir. Liderlerin, koordinasyonu sağlamak adına sürekli etrafındakilerle iletişim ve işbirliği içinde olması gerektiği göz önüne alındığında, bu bulgu aynı zamanda bir teyit aracı olma özelliği de taşımaktadır. Warhol’un yaşamında, bu ayırıcı özellik kapsamında rastlanan belirli tepki ve alışma tepkisi örnekleri şunlardır:

Belirli Tepki 14: Bir kişi ile ortak bir çalışma yapma [“Alt boya kuruduktan sonra Warhol’la Malanga, boyanmış kutuların üzerine serigrafı yapmaya başladılar” (Danto, 2016: 65)].

Alışma Tepkisi 14: Birçok işte işbirliği içinde çalışma [“Andy, Fabrika’yı yeniden Malanga’yla birlikte, yüzlerce market kutusu çıkardıkları zamanki gibi seri üretim yapan bir şeye dönüştürerek yaklaşık iki bin *Mao* portresi yaptı” (Danto, 2016: 105)].

SONUÇ

Bu çalışmada Andy Warhol, Hans Eysenck’in Kişilik Kuramı kapsamında otobiyografi ve biyografisinden hareketle irdelenmiş, sonuç olarak:

✓ Dışadönüklük - İçedönüklük boyutunda yedi adet ayırıcı özellik tespit edilmiştir. Yedi ayırıcı özellikten altı tanesi Dışadönüklük, bir tanesi İçedönüklük boyutundadır. Buna göre, Andy Warhol’un kişilik yapısında söz konusu boyutlardan dışadönüklük ağır basmaktadır.

✓ Nevrotizm - Duygusal Kararlılık boyutunda üç adet ayırıcı özellik tespit edilmiş olup bunların tamamı Nevrotizm boyutu altındadır. Buna göre, Andy Warhol’un kişilik yapısında söz konusu boyutlardan Nevrotizm ağır basmaktadır.

✓ Psikotizm-Süperego Gücü boyutunda beş adet ayırıcı özellik tespit edilmiştir. Beş ayırıcı özellikten dört tanesi Psikotizm, bir tanesi Süperego Gücü boyutundadır. Buna göre, Andy Warhol’un kişilik yapısında söz konusu boyutlardan Psikotizm ağır basmaktadır.

Kaynakça

Acıbunar, F. (2012). *Andy Warhol Resimlerinde Resimlerarasılık Sürecinin İncelenmesi*. Resim Anasanat Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.

Atkinson, R. L. Smith, E. E. Hoeksema, S. N. Fredrickson, B. Loftus, G. R. (2012). *Psikolojiye Giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Aydın, A. S. (2018). Çağdaş Baskı Resmi Üzerinden Güncellenen Bazı Eski Resmetme Teknikleri-Münhasır Sanatsal Yaklaşım Etkileşimine Bir Örnek Olarak Andy Warhol. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 223-235.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Danto, A. C. (2016). *Andy Warhol*. (Çev. Süha Sertabiboğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2012). *Psikolojiye Giriş Psikoloji ve Yaşam*. (Çev. Gamze Sarı). Ankara: Nobel Akademik Yayınları.

<http://www.tdk.gov.tr> (Son Erişim Tarihi: 25 Nisan 2019, Perşembe, Saat: 12:30)

Karakaş, A. C. (2013). Paylaşma Tutumlarının Sınav Kaygısı-Gelecek Kaygısı İle İlişkisi (Sakarya İli Örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, s. 135-157.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 20. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Murdock, N. (2014). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*. (Çeviri Editörü. Füsün Akkoyun). Ankara: Nobel Akademik Yay.

Ötgün, C. (1997). "Pop Sanat ve Andy Warhol", *Anadolu Üniversitesi Anadolu Sanat Dergisi*, s.78-92.

Tüfekçi, B. (2018). *Bir İş Yeri Çalışanlarında Yalnızlık, Depresyon ve Tükenmişliğin İncelenmesi*. Hemşirelik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Warhol, A. (2016). *Andy Warhol Felsefesi (A'dan B'ye ve Gerisin Geriye)*. (Çev. Elif Gökteke). 3. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Yayman Ataseven, S. (2017). Andy Warhol'un Resimlerinde Popüler Kültürün Etkisi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 441-450.

Yazgan İnanç, B. Yerlikaya E. E. (2014). *Kişilik Kuramları*. (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (2013). *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı (Kuramdan Uygulamaya)*. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 8. Tıpkıbasım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.